

"וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים מעל פני האדמה"

נח שלא התפלל על בני דורו להצילם ממי המבול נתגלגל ביונה הנביא שנזרק לים להשקיט את זעפו

בפרשתנו פרשת נח דבר בעתו מה טוב להתבונן במה שמצינו סתירות בדמותו של נח, שמצד אחד מעיד עליו הכתוב בפתיחת הפרשה (בראשית ו-ט): **"אלה תולדות נח - נח איש צדיק תמים היה בדורותיו את האלקים התהלך נח"**. אולם מצד שני שנינו בגמרא (סנהדרין קח.): **"תנא דבי רבי ישמעאל אף על נח נחתך גזר דין, אלא שמצא חן בעיני ה', שנאמר** (שם ו-ז) **ניחמתי כי עשיתים, ונח מצא חן בעיני ה'"**.

וצריך ביאור מכיון שהכתוב מעיד עדות ברורה **"נח איש צדיק תמים היה בדורותיו"**, ולא היה לו חלק ונחלה בהשחתת דרכם של בני דורו, מדוע אם כן נחתך גזר הדין גם על נח. זאת ועוד, מכיון שגם על נח נחתך גזר דין בגלל איזה פגם, איך מצא חן בעיני ה' להצילו, הלא מקרא מלא דיבר הכתוב (דברים י-יז): **"אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד"**.

[א]

הפגם של נח שלא הוכיח את בני דורו ולא התפלל עליהם להצילם ממי המבול

ונראה לבאר הענין בזה על פי מה שביארו האלשיך הקדוש וה"חתם סופר" זי"ע, כי הקב"ה היה יכול להציל את נח בדרך קלה יותר, כגון לגזור על הגשמים שלא ירדו במקום מגוריו, אולם במקום זה הצילו הקב"ה על ידי שסגר אותו שנה שלימה בתיבה עם בהמות וחיות שהטיפול בהם היה קשה לו מאד, כמבואר במדרש תנחומא (פרשתנו סימן ב): **"אמרו רבותינו, י"ב חודש בתיבה לא ראה שינה לא ביום ולא בלילה, שהיה עוסק וזן הבריות שעמו"**, והטעם לכך הוא משום שהעניש הקב"ה את נח כדי לכפר בכך מדה כנגד מדה, על מה שסגר עצמו בביתו ולא הוכיח את בני דורו.

אמנם ה"ישמח משה" מבאר הטעם שגם על נח נחתך גזר דין, על פי המבואר בזוהר הקדוש (פרשתנו סז:) כי אף שהיה נח צדיק תמים היה בו פגם גדול, שלא התפלל על בני דורו להצילם מכליה, כמו שהתפלל משה רבינו על ישראל בחטא העגל, באומרו להקב"ה (שמות לב-לב): **"ועתה אם תשא חטאתם, ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת"**.

לפי זה מבאר הזוהר הקדוש כי מטעם זה נקרא המבול על שמו של נח, כמו שכתוב בהפטרה בדברי הנביא (ישעיה נד-ט): **"כי מֵי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מֵי נח עוד על הארץ"**, כי היה בכוחו לבטל את המבול אם היה מתפלל עליהם. הנה כי כן מטעם זה נחתך גזר הדין של המבול גם על נח משום שלא התפלל על בני דורו.

על פי האמור מפרש ה"ישמח משה" כמין חומר סמיכות הסיום של פרשת בראשית לתחילת פרשת נח, כי פרשת בראשית מסתיימת (שם ו-ז): **"ויאמר ה' אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה... ונח מצא חן בעיני ה'"**, שמכאן למדו בגמרא שגם על נח נחתך גזר דין אלא שמצא חן בעיני ה'.

על כך מפרש הכתוב בתחילת פרשתנו הטעם שגם על נח נחתך גזר דין **"אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו"**, ואם כן מצד צדקתו היה יכול להתפלל לפני ה' ולהפוך מדת הדין למדת הרחמים, אולם הוא לא עשה כן אלא אדרבה **"את האלקים התהלך נח"**, שהסכים עם מדת הדין משם **"אלקים"** להעניש את בני דורו, לכן גם עליו נחתך גזר דין, כי הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה.

אולם לפי שני הפירושים עדיין צריך ביאור, כי אם הפגם שלא הוכיח נח את בני דורו ולא התפלל עליהם היה גדול כל כך, עד שגם עליו נחתך הדין, אם כן איך **"מצא חן בעיני ה'"** להצילו מהמבול.

[ב]

נשמתו של נח נתגלגלה בנביא יונה בן אמיתי

פתח דברינו יאיר לבאר הענין בזה בדחילו ורחימו, על פי מה שמצינו הקדמה יקרה מאירת עינים בספר הנפלא "ברכת

שמואל" (דפוס פרנקפורט שנת תמ"ב) [להגה"ק רבי אהרן שמואל קוידינוב צ"ל בעל "ברכת הזבח" על קדשים ואביו של ה"קב הישר", ישב בבית הדין עם ה"חלקת מחוקק" יחד עם הש"ך], וכך הוא פותח את דבריו (פרשת שופטים ד"ה והנה קודם): **"אעתיק לך סוד הגלגולים מה שמצאתי וקבלתי מפי רבותי, וקצתם שהמה נגלו לי מסוד ה' ליראיו"**, ובתוך הדברים כתב בלשון קדשו:

"ודע שנשמתו של נח היה מתגלגל בהנביא יונה בן אמיתי, ולפי שנח לא התפלל על אנשי דורו שנשטפו כדי שיחזרו בתשובה, ולכן היה הקב"ה מביא עליהם את מי המבול, ונקרא על שם נח, כמו שאמר הכתוב כי מי נח זאת לי וגו', על כן נענש נח במדה כנגד מדה ונפל במים לתהום בגלגול יונה, וזהו שאמר (יונה ב-ד) **כל משבריך וגליך עלי עברו".**

[ראוי להעיר כי גלגול זה של נח ביונה הנביא לא נזכר בכתבי האריז"ל, לא ב"שער הגלגולים" ולא ב"ספר הגלגולים". ומה שהובא בכמה ספרים בשם האריז"ל ב"שער הגלגולים", כפי הנראה הטעם הוא משום שבדרך כלל ענינים אלו מקורם בדברי האריז"ל. אמנם כפי שנתבאר מקור הדבר הוא בגילוי של ה"ברכת שמואל" מסוד ה' ליראיו].

הנה כי כן דבר בעתו מה טוב להתבונן ולהשתעשע בדבריו הקדושים, להראות נפלאות דרכי הקב"ה מסבב כל הסיבות, המגלגל את הנשמות בגלגולי הדורות כדי שיצליחו לתקן מה שלא תיקנו בגלגול הקודם, ולתועלת הענין נקדים להביא קצת מהפסוקים איך נתגלגלה הטלתו של יונה הנביא גלגול נח בים (יונה א-א):

"ויהי דבר ה' אל יונה בן אמיתי לאמר. קום לך אל נינוה העיר הגדולה וקרא עליה כי עלתה רעתם לפני. ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה' וירד יפו וימצא אניה באה תרשיש... וה' הטיל רוח גדולה אל הים ויהי סער גדול בים והאניה חשבה להישבר. ויראו המלחים ויזעקו איש אל אלהיו ויטילו את הכלים אשר באניה אל הים להקל מעליהם ויונה ירד אל ירכתי הספינה וישכב וירדם.

ויקרב אליו רב החובל ויאמר לו מה לך נרדם קום קרא אל אלקיך אולי יתעשת האלקים לנו ולא נאבד. ויאמרו איש אל רעהו לכו ונפילה גורלות ונדעה בְּשֶׁלְמִי הרעה הזאת לנו, ויפילו גורלות ויפול הגורל על יונה... ויאמרו אליו מה נעשה לך וישתוק הים מעלינו כי הים הולך וסוער. ויאמר אליהם שאוני והטילוני אל הים וישתוק הים מעליכם כי יודע אני כי בשלי הסער הגדול הזה עליכם... וישאו את יונה ויטילוהו אל הים ויעמוד הים מזעפו".

מגלה לנו ה"ברכת שמואל" במה שנתגלה לו מסוד ה' ליראיו, כי יונה שהיה גלגולו ותיקונו של נח נענש שהמלחים הוכרחו להשליך אותו מהאניה אל מי הים, כדי לכפר בכך על נח שלא התפלל על בני דורו שיחזרו בתשובה ולא יצטרכו לטבוע במי המבול.

וכאשר נתבונן נראה שמצינו כמה השוואות בין נח ליונה הנביא גלגולו ותיקונו, כי האניה השטה על פני המים שיונה הנביא ברח בה, היא רמז ברור על תיבת נח שהצילה את נח ממי המבול, והשלכתו של יונה למים הרי כבר מבואר שהיא עונש על שלא מנע נח את השלכתם של בני דורו לטבוע במי המבול.

והנה עוד השוואה חשובה בין נח ובין גלגולו יונה הנביא, כי כמו שנח לא הוכיח את בני דורו ולא התפלל עליהם להצילם מכליה, כן יונה גלגולו לא רצה ללכת להוכיח את אנשי נינוה אף שנשלח מהקב"ה, וגם לא התפלל עליהם להצילם מכליה, עד שהשליכוהו המלחים לים ונבלע במעי הדגה, אז הלך והזהיר את אנשי נינוה והצילם מכליה ותיקן בכך את הפגם של נח.

ומה נפלא לראות את דרכי ההשגחה העליונה, שסיבב הקב"ה לעורר את יונה על ידי שניגש אליו רב החובל ואמר לו דברים חריפים: **"מה לך נרדם** [כמו שעשית בגלגול נח שנרדמת כביכול בתפקידך שלא התפללת על בני דורך], **קום קרא אל אלקיך, אולי יתעשת האלקים לנו ולא נאבד"**, כמו שנאבדו בני דור המבול משום שלא התפללת עליהם.

[ג]

המקור לגילוי של ה"ברכת שמואל" מתיקוני זוהר "וישלח את היונה" הוא רמז על יונה הנביא

רחש לבי דבר טוב להביא סימוכין להקדמה יקרה זו של ה"ברכת שמואל" שיונה הנביא היה גלגולו של נח, מדברי תיקוני הזוהר (תיקון כא) שמאריך בענין נבואתו של יונה הנביא, ובתוך דבריו כתוב הדר הוא לכל חסידיו (דף נד.): **"וְהַאי יוֹנָה אִיהִי יוֹנָה דְּתֵיבַת נֹחַ"**. פירוש, **"אותו יונה** [הנביא] **היא יונה של תיבת נח"**. ויש לציין גם מה שמבואר בזוהר חדש (פרשת נח כו:): **"סְפִינְתָּא אַמְתִּילַת לְתֵיבוּתָא דְּנֹחַ, וְאִית בָּהּ גּוּבְרִין יְהוּדָאִין וְיִשְׂמְעֵאלִים וּבְנֵי עֵשָׂו"**. פירוש, **"הספינה** [של יונה הנביא] **נמשלה לתיבת נח, והיו בה אנשים יהודים וישמעאלים ובני עשו"**.

מעתה אמינא מילתא חדתא, כי מה שאמר בתיקוני זוהר **"וְהַאי יוֹנָה אִיהִי יוֹנָה דְּתֵיבַת נֹחַ"**, רמז לנו בזה, כי זהו סוד הכתוב בפרשתנו (בראשית ח-ח): **"וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים מעל פני האדמה"**. כי כאשר ראה נח שנענש על שלא התפלל על בני דורו שנסגר בתוך התיבה י"ב חודש, והצטער צער רב שגרם לאיבודם של בני דורו במי המבול, הראה לו הקב"ה שיהיה לו תיקון כשיתגלגל ביונה הנביא.

והנה מי המבול כעסו על נח שלא התפלל להציל את בני דורו מלטבוע במים, כי הם נבראו כדי להחיות נפש כל חי ולא להמיתם, ומטעם זה נקרא המבול על שמו של נח **"כי מי נח זאת לי"**. לכן כאשר נתגלגל ביונה הנביא והושלך מתוך האניה למים כדי לכפר עליו כתוב **"ויעמוד הים מזעפו"**, שנרגע הים מזעפו וכעסו על נח, ביודעו שאחרי שהושלך במים ימלא יונה גלגול נח את שליחותו לעורר את אנשי נינוה בתשובה ולהצילם מכליה.

נקדים עוד מה שכתב הרמב"ן (בראשית יב-ו), כי לפני כל נס צריך לעשות פועל דמיון למטה כדי לעורר את הנס למעלה, ובלשון קדשו: **"ודע כי כל גזירת עירין כאשר תצא מכח הגזירה אל פועל דמיון, תהיה הגזירה מתקיימת על כל פנים, ולכן יעשו הנביאים מעשה בנבואות"**. וכן כתב ה"ספורנו" (במדבר כ-ח): **"הניסים יעשהו האל יתברך על ידי עבדיו עם הקדמת איזו תנועה מסודרת מאתו, כענין השליכהו ארצה, הרם את מטך, והכית בצור"**.

מעתה יש לומר כי מטעם זה עשה נח איש צדיק פועל דמיון שיזכה לתקן את אשר פגם בדור המבול: **"וישלח את היונה מאתו"**, רמז בכך על יונה הנביא גלגולו שנשלח מנשמתו של נח בשליחות העליונה, **"לראות הקלו המים מעל פני האדמה"**, כדי להקל את הצער של המים שנקראו **"מי נח"**, בגלגולו של יונה שאז ישקוט הים מזעפו.

[ד]

יונה הנביא ניצל על ידי דג מלטבוע בים כי הדגים לא מתו בדור המבול

הנה מה טוב ומה נעים לבאר בזה הטעם שסיבב הקב"ה מסבב כל הסיבות להציל את יונה הנביא על ידי דג, כמו שכתוב (יונה ב-א): **"וימן ה' דג גדול לבלוע את יונה ויהי יונה במעי הדג שלשה ימים ושלשה לילות"**. ויש לומר על פי מה שכתוב בפרשתנו (ז-כב): **"כל אשר נשמת רוח חיים באפיו מכל אשר בחרבה מתו"**. ופירש רש"י ומקור הדבר בגמרא (קידושין יג.): **"אשר בחרבה, ולא דגים שבים"**.

ב"שיח שרפי קדוש" (פרשת נח ד"ה מכל אשר בחרבה) מביא על כך: **"בשם החידושי הרי"מ זצ"ל, מפני מה הדגים יש להם חן שעולים על שלחן מלכים, מפני שלא השחיתו דרכם בדור המבול. והבן כי עמוק הוא"**. וה"בן איש חי" כתב בספרו "בניהו בן יהוידע" (סנהדרין קח.): **"נראה לפרש בזה טעם שנבחרו הדגים למאכל שבת, להורות דאין אש גהינם שולט בשבת, כמו כן הדגים לא שלט בהם אש הפורענות של המבול שנידונו ברותחין"**.

נקדים עוד מה שביאר ה"מזרחי" הטעם שהדגים ניצלו ולא מתו ככל שאר בעלי חיים: **"וצריך לומר שלא היו אלה בכלל** (ו-יב) **כי השחית כל בשר, ושמא לזה כוון רש"י באומרו** (שם), **כי השחית כל בשר, אפילו בהמה חיה ועוף נזקקין לשאינן מינן, ואילו דגים לא קאמר"**. וכבר ציינו המפרשים למה שכתבו התוספות (בבא קמא נה. ד"ה המרביע) כי דגים מתחברים רק עם מינם. נמצא לפי זה שנח אף על פי שלא התפלל על בני דורו לא גרם נזק לדגים בדור המבול, לכן מצד הכרת הטוב שלח הקב"ה דוקא את הדג להציל את יונה גלגולו של נח.

ויש להוסיף נקודה יקרה לבאר בזה מה שכתוב (שם): **"וימן ה' דג גדול לבלוע את יונה ויהי יונה במעי הדג שלשה ימים ושלשה לילות, ויתפלל יונה אל ה' אלקיו ממעי הדגה"**. ופירש רש"י בשם המדרש ליישב מה שפתח הכתוב בלשון זכר **"דג גדול"** וסיים בלשון נקבה שהתפלל ממעי **"הדגה"**, וביאר הענין בזה: **"דג גדול, זכר היה, והיה** [יונה] **עומד בריוח, ולא נתן לב להתפלל, רמז הקב"ה לדג והקיאו לתוך פיה של נקבה שהיתה מלאה עוברים, והיה שם בדוחק ויתפלל שם שנאמר ממעי הדגה"**. וצריך ביאור מדוע אם כן הזמין הקב"ה תחילה דג זכר שיבלע את יונה, ולא הזמין מיד **"דגה"** נקבה שתבלע אותו ויצטרך להתפלל.

אמנם לפי האמור יש לומר שסיבב הקב"ה בכוונה תחילה לבלוע את יונה הן בדג זכר והן בבת זוגו דגה נקבה, כדי שבהיותו גלגול נח ישכיל להבין שהקב"ה רמז לו בכך שהדגים מתחברים רק עם מינם, ולכן ניצלו בדור המבול ולא מתו כשאר בעלי חיים, משום שלא השחיתו את דרכם להתחבר עם שאינם מינם, ומזה ישכיל להתעורר בתשובה שבגלגול נח היה לו להתפלל על בני דורו שלא ישחיתו את דרכם, ואז גם כל בעלי החיים לא היו משחיתים את דרכם והיו ניצולים.

[ה]

יונה הנביא גלגול נח לא רצה ללכת לנינוה כי מלך נינוה היה פרעה שהטביע את ישראל במים

הבה נמשיך במסע הקודש בעולם המופלא של גלגולי הנשמות, לבאר בזה הטעם שלא רצה יונה ללכת בשליחותו של מקום להוכיח את אנשי נינוה, וכבר ביארו חכמינו ז"ל הטעם לכך בירושלמי (סנהדרין פי"א ה"ה): **"אמר יונה יודע אני שהגוים קרובי תשובה הן, והריני הולך ומתנבא עליהם והם עושין תשובה, והקב"ה בא ופורע משונאיהן של ישראל"** [בלשון סגי נהור].

אולם לפי האמור יש להוסיף טעם חדש מדוע לא רצה ללכת להוכיח את נינוה, על פי מה שמצינו חידוש פלא בענין פרעה מלך מצרים, שהצילו הקב"ה מלטבוע בים סוף ונעשה מלך על עיר נינוה, והנה הם הדברים בפרקי דרבי אליעזר (פרק מג):

"רבי נחוניא בן הקנה אומר תדע לך כח התשובה, בא וראה מפרעה מלך מצרים שמרד בצור עליון הרבה מאד, שנאמר (שמות ה-ב) **מי ה' אשר אשמע בקולו, ובאותו לשון שחטא, בו בלשון עשה**

ברכת שמואל: נח שלא התפלל על אנשי דורו שיחזרו בתשובה וטבעו במי המבול נתגלגל ביונה הנביא שהושלך למים

מקור נפלא בתיקוני זוהר: "והאי יונה איהי יונה דתיבת נח". פירוש, יונה [הנביא] היא יונה של תיבת נח

רב החובל אמר ליונה גלגול נח: "מה לך נרדם קום קרא אל אלקיך", כדי לתקן מה שלא התפללת על בני דורך

נח עשה פועל דמיון "וישלח את היונה מאתו", רמז על יונה הנביא גלגולו, "לראות הקלו המים" להרגיע את הים מזעפו

תשובה, שנאמר (שם טו-יא) **מי כמוך באלים ה', והצילו הקב"ה בין המתים, ומנין שלא מת, שנאמר** (שם ט-טו) **כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך, והעמידו הקב"ה מבין המתים לספר כוחו וגבורתו, ומנין שהעמידו, שנאמר** (שם טז) **ואולם בעבור זאת העמדתיך.**

והלך ומלך בנינוה, והיו אנשי נינוה כותבים מכתבי עמל וגוזלים איש לרעהו... וכאלו מעשים רבים, וכששלח הקב"ה ליונה להינבא עליה להחריבה, שמע פרעה ועמד מכסאו וקרע בגדיו ולבש שק ואפר, והכריז בכל עמו שיצומו כל עמו שלושת ימים, וכל מי שאינו עושה הדברים האלו ישרף באש... והיו יותר משתים עשרה רבוא אדם, שנאמר (יונה ד-יא) **ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה,** (שם ג-י) **וינחם האלקים על הרעה אשר דיבר".**

מה נפלאים הם דברי "בעל הטורים" פרשת בשלח (שמות יד-לא) שהביא מה שנמסר במסורה ב' פעמים מילת **"ויאמינו"** שנזכרה בתנ"ך, פעם א' בקריעת ים סוף (שם): **"ויאמינו בה'"**, ופעם ב' אחרי נבואת יונה לאנשי נינוה (יונה ג-ה): **"ויאמינו אנשי נינוה באלקים"**, וביאר הענין בזה בלשון קדשו:

"ויאמינו ב' [פעמים במסורה] - **ויאמינו בה', ויאמינו אנשי נינוה באלקים, כדאיתא במדרש** [על הכתוב (שמות יד-כח)] **לא נשאר בהם עד אחד, שלא נשאר אלא אחד והוא פרעה, והלך לנינוה ומלך שם. וזהו ויאמינו אנשי נינוה באלקים, שנזכר למה שראה במצרים ועל הים".**

ונראה להוסיף ביאור חשוב, כי אף שלפי חשבון השנים קשה לומר כי פרעה שהיה מלך מצרים לפני שיצאו ישראל ממצרים, הוא שמלך בנינוה בזמנו של יונה הנביא, אולם הכוונה בזה בסוד הגלגול שנתגלגל פרעה במלך נינוה, ומה שאמרו בפרקי דרבי אליעזר **"והצילו הקב"ה בין המתים"**, הכוונה בזה שלא מת מיתה עולמית כשאר המצרים, אלא נתגלגל במלך נינוה.

נקדים עוד מה שמבואר ב"שער הפסוקים" לרבינו האריז"ל (פרשת שמות), כי בני דור המבול היו בהם נשמות גדולות, אלא שנפלו בתוך הקליפות וקלקלו את דרכן, אולם הקב"ה הוא מלך מלא רחמים ולא ידח ממנו נדח, לכן סיבב שנתגלגלו בנשמות ישראל במצרים ונזדככו שם בכור הברזל. לפי זה מבאר האריז"ל הטעם שגזר פרעה (שמות א-כב): **"כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו"**, כי כמו שדור המבול נענשו שטבעו במים, כן רצה פרעה להטביעם במים.

ולכאורה יפלא מאחר שהקב"ה סיבב שיתגלגלו נשמות דור המבול במצרים כדי שיהיה להן תיקון, אם כן איך הצליח פרעה לגזור להמית כל הבן הילוד, אולם התשובה על כך ברורה, כי למעשה לא הצליח פרעה להטביע אלא מעט מאד שעדיין לא הגיע זמן תיקונם, וכמבואר בגמרא (סוטה יב:) כי ביום שהטילה יוכבד את תיבת משה על שפת היאור, חשבו המצרים כי מושיעם ישראל כבר טבע בים מת, וביטל פרעה את גזירת **"כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו".**

[ו]

פרעה גזר להשליך כל בן בתוך היאור כדי למנוע תיקונם של בני דור המבול

ונראה לבאר לפי זה הטעם שגזר פרעה להשליך כל הבן הילוד אל היאור, על פי מה שמבואר ב"שער הכוונות" לרבינו האריז"ל (פסח דרוש א דף פ טור א): **"והנה פרעה הרשע מכשף גדול היה אין כמוהו וידע בחכמתו"** ענינים נסתרים, לפי זה יש לומר שידע גם כן בחכמתו שבני ישראל במצרים הם גלגולם של דור המבול, ולכן פעל בכל כוחו למנוע מהם תיקון שיזדככו במצרים, וגזר להטביעם במים כמו שטבעו במי המבול כדי שלא יהיה להם תיקון, אלא שאחרי שטעה לחשוב כי מושיעם של ישראל כבר מת חשב שממילא לא יהיה להם תיקון.

הנה כי כן יפתח לנו פתח להבין הטעם שלא רצה יונה הנביא גלגול נח ללכת אל נינוה להזהירם על התשובה, כי

הקב"ה סיבב להציל את יונה הנביא גלגול נח מהמים על ידי דג, כי הדגים לא מתו במבול כשאר בעלי חיים

פלאי ההשגחה: יונה הנביא נבלע תחילה בדג זכר, ואחר כך נמסר לדגה נקבה כדי להראות שהם דבקים רק במינם

פרקי דרבי אליעזר: פרעה אמר "מי כמוכה באלים ה'", לכן השאירו הקב"ה בחיים ונעשה מלך על נינוה

רבינו האריז"ל: דור המבול נתגלגל בנשמות ישראל במצרים, לכן גזר פרעה להשליכם אל מי היאור

בהיותו גלגול נח שהיה צריך לתקן מה שלא התפלל על בני דורו להצילם מלטבוע במי המבול, היה לו כעס גדול על פרעה מלך נינוה שרצה למנוע התיקון של גלגולי דור המבול על ידי שיטביע את כל הבן הילוד, לכן לא רצה שפרעה מלך נינוה יחזור בתשובה יחד עם אנשי נינוה.

ונראה להביא סימוכין לרעיון זה ממה שמצינו, כי אפילו אחרי שיונה הנביא כבר היה מוכרח למלא את שליחותו של הקב"ה להזהיר את אנשי נינוה, לא הלך אל המלך עצמו כפי שהיה ראוי, אלא הכריז את אזהרתו בחוצות עיר והדברים הגיעו אל המלך, כמו שכתוב (יונה ג-א):

"וַיְהִי דְבַר ה' אֶל יוֹנָה שֵׁנִית לֵאמֹר, קוּם לֵךְ אֶל נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וְקְרָא אֵלֶיהָ אֶת הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹּבֵר אֵלֶיךָ, וַיָּקָם יוֹנָה וַיֵּלֶךְ אֶל נִינְוֵה כִּדְבַר ה' וְנִינְוֵה הָיְתָה עִיר גְּדוֹלָה לֵאלֹקִים מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים. וַיָּחֶל יוֹנָה לָבוֹא בָּעִיר מַהֲלַךְ יוֹם אֶחָד וַיִּקְרָא וַיֹּאמַר עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם וְנִינְוֵה נֶהְפָּכֶת. וַיַּאֲמִינוּ אַנְשֵׁי נִינְוֵה בֵּאלֹקִים וַיִּקְרְאוּ צוֹם וַיִּלְבְּשׁוּ שַׂקִּים מִגְּדוֹלָם וְעַד קְטַנָּם. וַיִּגַּע הַדָּבָר אֶל מֶלֶךְ נִינְוֵה וַיָּקָם מִכִּסְאוֹ וַיַּעֲבֵר אַדַּרְתּוֹ מֵעָלָיו וַיְכַס שַׂק וַיֵּשֶׁב עַל הָאֵפֶר. וַיִּזְעֵק וַיֹּאמֶר בְּנִינְוֵה מִטַּעַם הַמֶּלֶךְ וּגְדֹלָיו לֵאמֹר הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה הַבָּקָר וְהַצֹּאן אַל יִטְעֲמוּ מְאוּמָה אַל יִרְעוּ וּמַיִם אַל יִשְׁתּוּ".

הרי שלא רצה לדבר אל המלך של נינוה אלא אל העם, ואחר כך נודעה למלך נבואתו של יונה הנביא מפי העם, ולפי האמור יש לומר הטעם לכך, כי היות שמלך נינוה היה גלגולו של פרעה מלך מצרים, שגזר על בני דור המבול שנתגלגלו למצרים להטביעם במים כדי שלא יהיה להם תיקון, לכן לא רצה לעוררו בתשובה להצילו מן העונש.

מעתה יאירו עינינו להבין המאמר של **"תנא דבי רבי ישמעאל"** שהבאנו בתחילת המאמר **"אף על נח נחתך גזר דין"**, משום שלא הוכיח את בני דורו ולא התפלל עליהם שישובו בתשובה להצילם מכליה, **"אלא שמצא חן בעיני ה'"** דייקא, שראה הקב"ה בעיניו כביכול שעתיד נח להתגלגל ביונה הנביא, ובזכות זה מצא חן בעיני ה' להצילו בתיבה, לכן כשהשיג נח סוד נפלא זה, שלא ניצל אלא בזכות גלגולו ביונה הנביא עשה פועל דמיון בתוך התיבה **"וישלח את היונה מאתו"**, רמז על גלגולו יונה הנביא שעתיד הקב"ה לשלוח אותו להוכיח את אנשי נינוה, **"לראות הקלו המים מעל פני האדמה"**, כדי להקל בכך את הצער של המים שנקראו **"מי נח"**, כמו שכתוב כשהטילו את יונה במים **"וישקוט הים מזעפו"**.

[ז]

יונה הנביא זכה לרוח הקודש בשמחת בית השואבה על שמחת ניסוך המים

הנה מה טוב ומה נעים להתבונן בחוליה הנוספת בשרשרת התיקון של נח שנתגלגל ביונה הנביא, על פי מה ששנינו בתלמוד ירושלמי (סוכה פ"ה ה"א):

"אמר רבי יונה, יונה בן אמיתי מעולי רגלים היה, ונכנס לשמחת בית השואבה ושרת עליו רוח הקודש, ללמדך שאין רוח הקדש שורה אלא על לב שמח, מאי טעמא (מלכים ב ג-טו) **והיה כנגן המנגן ותהי עליו רוח אלקים"**. ופירש ב"קרבן העדה": **"ונכנס לשמחת בית השואבה ושרת עליו רוח הקודש שילך לנינוה".**

נמצינו למדים מזה שסיבב הקב"ה שיהיה תיקון לנח על ידי גלגולו יונה הנביא, שזכה לרוח הקודש בשמחת בית השואבה לניסוך המים על המזבח, כדי שילך לנינוה להחזירם בתשובה ולהצילם מכליה, ולתקן בכך מה שלא התפלל נח על בני דורו להצילם מהמבול, וצריך ביאור להבין הקשר הפנימי בין שמחת בית השואבה לתיקון של נח.

חשבתי דרכי לבאר הענין בזה בהקדם לבאר הטעם שהעניש הקב"ה את דור המבול על ידי שטבעו במים, וצריך ביאור מהו העונש מדה כנגד מדה, ומצינו ביאור על כך בפירוש רש"י על מה שכתוב (ז-יא): **"נבקעו כל מעינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו"**. ופירש רש"י: **"תהום רבה, מדה כנגד מדה, הם חטאו** (ו-ה)

ברבה רעת האדם, ולקו בתהום רבה".
אולם גם פירוש רש"י צריך ביאור, כי הן אמת שבחטא ובעונש כתוב לשון "**רבה**", אבל מהו הקשר הפנימי בין "**רבה רעת האדם**" ובין "**תהום רבה**" שבהשקפה ראשונה אין קשר ביניהם.

[ח]

הגילוי של רבינו האריז"ל יסוד המים שבאדם הוא שורש כל התאוות

ונראה להעלות על שלחן מלכים הביאור בזה, על פי מה שהביא רבינו חיים וויטאל זצ"ל ב"שערי קדושה" (חלק א שער ב) בשם מורו ורבו האריז"ל, כי נפש האדם מורכבת מד' יסודות **אש, רוח, מים, עפר**, ומצד חלק הקדושה שבהם נמשכות כל המדות הטובות, ומצד חלק הרע שבהם נמשכות כל המדות הרעות.

בהמשך הדברים הוא מבאר ענין המדות הרעות הנמשכות מד' היסודות, מיסוד האש נמשכים הגאוה והכעס, מיסוד הרוח נמשכים דיבורים אסורים ודברים בטלים, שקרים, לשון הרע ורכילות, מיסוד העפר נמשכת מדת העצבות והעצלות לעבודת ה', ואילו על יסוד המים המצמיחים את כל הצמחים הוא מבאר בלשון קדשו: "**יסוד המים ממנו תאות התענוגים, כי כן המים מצמיחין כל מיני תענוג, ותולדותיה שתים, החמדה לגזול ממון חבירו ואשתו וכל אשר לו להתענג בהם, והקנאה כי יקנא בחבירו אשר לו ממון רב וכיוצא בזה להתענג בו**".

על פי הקדמה יקרה זו מפרש הגה"ק בעל שו"ת "קול אריה" בהקדמתו "פתח טוב" (אות ד) כמין חומר מה שדרשו במדרש (ב"ר פז-ח) מקרא שכתוב (תהלים קיד-ג): "**הים ראה וינוס, בזכות** (בראשית לט-יב) **ויעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה**". וצריך להבין מהו השכר מדה כנגד מדה. אך לפי האמור הביאור בזה, כי בזכות ששלט יוסף הצדיק על יצר התאוה שהוא מיסוד המים "**וינס ויצא החוצה**", זכו ישראל מדה כנגד מדה שהמים נסו ונבקעו מפניהם.

הנה כי כן נשכיל להבין מזה שהתכלית הנרצית היא שישתמש האדם עם חלק הקדושה שביסוד המים להתענג בעבודת ה', וכמו שכתב הרמח"ל ב"מסילת ישרים" (פרק א): "**והנה מה שהורונו חכמינו זכרונם לברכה הוא, שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו, שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להימצא**".

פרעה רצה להשליך כל בן הילוד במי היאור, כדי למנוע מגלגולם של בני דור המבול שיהיה להם תיקון במצרים

יונה גלגול נח לא רצה להזהיר את נינוה, כי כעס על פרעה מלך נינוה שגזר להשליך גלגולי דור המבול במי היאור

פלא והפלא: יונה הנביא גלגול נח זכה לרוח הקודש בשמחת בית השואבה כדי ללכת לנינוה בשליחותו של הקב"ה

שערי קדושה לרבינו האריז"ל: "יסוד המים ממנו תאות התענוגים, כי כן המים מצמיחין כל מיני תענוג"

[ט]

התענוג של תורה שנמשלה למים לעומת תענוגי עולם שהם מצד הקליפה

והנה התענוג האמיתי הוא בעסק התורה כמו שכתוב (תהלים יט-ט): "**פקודי ה' ישרים משמחי לב**". ומה נפלא דברי ה"אור החיים" הקדוש פרשת כי תבוא לפרש הפסוק (דברים כו-יא): "**ושמחת בכל הטוב**", בלשון קדשו: "**גם ירמוז במאמר בכל הטוב אל התורה, כאומרם ז"ל** (אבות פ"ו מ"ג) **ואין טוב אלא תורה, שאם היו בני אדם מרגישין במתיקות ועריבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלוא עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם**".

והחובה מוטלת על האדם לצמצם את התענוגים בעניני העולם הזה כדי חיותו וישתמש בהם רק לשם שמים, כמו שפסק המחבר בשלחן ערוך (או"ח סימן רלא): "**בכל מה שיהנה בעולם הזה לא יכוין להנאתו אלא לעבודת הבורא יתברך, כדכתיב** (משלי ג-ו) **בכל דרכיך דעהו, ואמרו חכמים כל מעשיך יהיו לשם שמים**".

על פי האמור יומתק להבין מה ששנינו בגמרא (תענית ז.): "**נמשלו דברי תורה למים, דכתיב** (ישעיה נה-א) **הוי כל צמא לכו למים**", ולפי המבואר הרי זה עולה בקנה אחד עם דברי רבינו האריז"ל ב"שערי קדושה" כי יסוד המים הוא יסוד התענוגים, אלא שמצד הקליפה הוא תאוות תענוגי העולם הזה, ומצד הקדושה הוא התענוג בעסק התורה שנמשלה למים.

מה נפלא לבאר בזה מה שהביאו התוספות (כתובות קד. ד"ה לא נהניתי) בשם המדרש: "**עד שאדם מתפלל שיכנס תורה**

מים התחתונים בוכים שנתרחקו מאת הקב"ה בגלל רדיפת בני אדם אחרי תאוות והבלי העולם הזה

התורה נמשלה למים "הוי כל צמא לכו למים", כי התענוג הרוחני של המים התחתונים הוא תענוג של תורה

הקב"ה העניש את דור המבול בהתפשטות מי המבול, משום שפגמו ביסוד המים ברדיפתם אחרי התאוות בלי גבול

הדגים לא חטאו באכילת עץ הדעת ובדור המבול, משום שחיותם במים התחתונים הבוכים להיות קרובים אל ה'

לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו". ולפי האמור הביאור בזה הוא ששני הדברים סותרים זה את זה, כי מעדני העולם הזה בתוך הגוף הם מיסוד המים מצד הקליפה, ואילו תענוגי התורה הם מיסוד המים מצד הקדושה.

בא וראה כי לפי האמור ירווח לנו להבין מקרא שכתוב (ירמיה ה-כב): **"האותי לא תיראו נאום ה' אם מפני לא תחילו, אשר שמתי חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו, ויתגעשו ולא יוכלו, והמו גליו ולא יעברנהו"**. ודרשו במדרש שוחר טוב (תהלים ב): **"הים הזה הגל שלו עולה ומתגבר כאילו מציף את העולם, וכיון שמגיע לשפת הים הוא משתטח לפני החול"**. מבואר מזה שהים משתוקק לשטוף את כל העולם, אלא שהוא מתייירא לעבור את גבול חול הים שקבע לו הקב"ה.

לפי האמור יש לומר הביאור בזה, כי היות שהמים התחתונים שהם יסוד כל התענוגים, משתוקקים לעלות לפני ה' על ידי התענוגים של עסק התורה, לכן כאשר בני אדם חוטאים לרדוף אחרי תענוגי והבלי העולם הזה, וגורמים בכך שהמים התחתונים נשארים למטה ואינם יכולים לעלות למעלה, לכן הם כועסים על הבריות ורוצים לשטוף את כל העולם, אולם הקב"ה שהוא ארך אפים מאריך אפו ומונע מהם לשטוף את כל העולם, כדי לתת זמן לחוטאים לשוב בתשובה ולהשתמש בתענוג של התורה.

מעתה יפתח לנו פתח להבין הטעם שהעניש הקב"ה את בני דור המבול שטבעו בשיטפון של המים, כי מכיון שהשחיתו את יסוד המים שבקרבם על ידי שרדפו אחרי תאוות העולם הזה בלי שום צמצום אפילו בדברים האסורים, וגם נתנו את עיניהם לחמוד ממונם של אחרים, כמו שכתוב (ו-יב): **"וירא אלקים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ. ויאמר אלקים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם"**, לכן נענשו מדה כנגד מדה שטבעו במים שנתפשטו בעולם בלי שום צמצום, וכמו שכתוב **"נבקעו כל מעינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו"**.

[י]

שמחת בית השואבה נחמה למים התחתונים על בכייתם שלא זכו להיות קרובים להקב"ה

בדרך זו במסילה נעלה לבאר הטעם שסיבב הקב"ה שנשמת נח נתגלגלה ביונה הנביא, שזכה לרוח הקודש דוקא בשמחת בית השואבה, כדי ללכת בשליחותו של הקב"ה לעורר את אנשי נינוה בתשובה. נקדים מה שמבואר בספרים הקדושים הטעם לשמחה הגדולה בשאיבת המים בחג הסוכות לניסוך המים על המזבח, על פי מה שכתוב (ויקרא ב-יג): **"וכל קרבן מנחתך במלח תמלח ולא תשבית מלח ברית אלקיך מעל מנחתך"**. ופירש רש"י: **"מלח ברית, שהברית כרותה למלח ששת ימי בראשית, שהובטחו המים התחתונים ליקרב במזבח במלח וניסוך המים בחג"**.

ומקור הדבר במדרש שהביא רבינו בחיי (פרשת ויקרא שם): **"וכן אמרו במדרש מים התחתונים נקראו מים בוכים, ולמה נקראו מים בוכים, כי בשעה שחלק הקב"ה את המים נתן אלו למעלה ואלו למטה, התחילו מים התחתונים בוכים... אמרו אוי לנו שלא זכינו לעלות למעלה להיות קרובים ליוצרנו... אמר להם הקב"ה, הואיל ולכבודי עשיתן כל כך, אין להן רשות למים העליונים לומר שירה עד שיטלו רשות מכם... ולא עוד אלא שעתידין אתם ליקרב על גבי המזבח במלח וניסוך המים"**.

וכן מבואר בתיקוני זהר (תיקון ה יט:): **"דְּמַיִם תַּתְּאִין אִינּוּן בּוֹכִין וְאָמְרִין אֱנַן בַּעְיָין לְמֶהֱוֵי קֳדָם מַלְכָּא עִלַּת הָעִלּוֹת וּבָעָן לְסַלָּקָא לְעֵילָּא"**. פירוש, **"שמים התחתונים הם בוכים ואומרים, אנו רוצים להיות לפני המלך שורש כל השרשים ואנו רוצים לעלות למעלה"**.

אמנם כל משכיל יבין שענין בכיית מים התחתונים צריך ביאור, שהרי יסוד האמונה הוא כמו שאומרים מלאכי השרת בשירתם (ישעיה ו-ג): **"קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלוא כל הארץ כבודו"**, הנה כי כן מה להם למים התחתונים לבכות **"אנן בעיין למהוי קדם מלכא"**, הלא גם בעולם הזה הם עומדים לפני הקב"ה.

[יא]

תכלית בכייתם של המים התחתונים לעורר בני אדם בתשובה על יסוד המים שבקרבם

אך לפי האמור יש לומר הכוונה בזה, כי המים התחתונים הם יסוד המים שנמצא בכל בני אדם, שממנו צומחות כל התאוות של בני אדם לרדוף ח"ו אחרי ההבל ולהתרחק מאת ה', ועל כך בוכים המים התחתונים באומרם "**אוי לנו שלא זכינו לעלות למעלה להיות קרובים ליוצרנו**", ותכלית בכייתם היא כדי לעורר את בני האדם בתשובה, שיזכו לקרב את יסוד המים שבקרבם לעבודת ה'.

ולפי זה נשכיל להבין הטעם לשמחה הגדולה שהביעו התנאים הקדושים בשמחת בית השואבה, כי רצו להראות בכך שהם משתתפים בשמחתם של המים התחתונים שנתקרבו לפני ה' בניסוכם על המזבח, ועל ידי שאנו משתתפים בשמחתם, נזכה גם אנחנו לקרב את יסוד המים שבקרבנו להקב"ה בעסק התורה ובקיום המצוות.

יומתק להביא סימוכין לכך מדברי ה"שם משמואל" (שבת חול המועד סוכות) בשם אביו הגה"ק בעל "אבני נזר" זי"ע, שביאר הטעם שצוה הקב"ה לקחת בחג הסוכות ד' מינים, והנה בגמרא (תענית ב:) מבואר הטעם לכך: "**ארבעת מינין הללו אינן באין אלא לרצות על המים, וכשם שארבע מינין הללו אי אפשר בהם בלא מים, כך אי אפשר לעולם בלא מים**". מוסיף על כך ה"אבני נזר" בלשון קדשו: "**וכל התענוגים באין מיסוד המים כמ"ש הרח"ו בשער הקדושה, ומצות ולקחתם שבלולב היינו להגביה את כל התענוגים לשרשם כלומר להתענג על ה'**".

ועתה בא וראה כי רעיון נשגב זה מתאים להפליא עם דברות קדשו של ה"ייטב פנים" (ראש השנה אות מא), שמבאר הטעם שהולכים בראש השנה לנהר לומר תשליך, על פי המבואר במפרשים ענין גלי הים שמתרוממים כלפי מעלה הלוך ושוב, כי הם משתוקקים להתרומם ולשוב לשורשם למעלה, כמו שאמרו בשעת בריאתם "**אנן בעיין למהוי קדם מלכא**".

לכן בראש השנה שהוא זמן של תשובה הולכים אל הים, כדי להתחבר עם גלי הים המתרוממים כלפי מעלה בהשתוקקותם להתקרב אל ה', כדי ללמוד מזה קל וחומר לאדם שיש בו נשמת רוח חיים חלק אלקי ממעל, שיוריד דמעות כמים התחתונים על אשר ירד עשר מעלות אחורנית להתרחק מהקב"ה בחטאיו ופשעיו, וישתוקק למהוי קדם מלכא על ידי מצוות ומעשים טובים.

על פי האמור הוא מוסיף לפרש (ליל ב' דסוכות אות יט) כמין חומר את הפסוק (איכה ב-יט): "**שפכי כמים לבך נוכח פני ה'**". כי עיקר תפלתו של אדם צריך להיות שיזכה להתקרב לפני ה', וזהו שאמר "**שפכי כמים לבך**", כמים התחתונים הבוכים "**אנן בעיין למהוי קדם מלכא**", כך שפכי לבך להתקרב "**נוכח פני ה'**". וזהו גם כן ענין ניסוך המים בחג על המזבח, כדי שילמד האדם לקח מן המים המשתוקקים להתקרב לה', שגם הוא ישוב מאהבה לקרב עצמו אל ה'.

[יב]

הדגים לא חטאו בעץ הדעת ובדור המבול כי הם שומעים את בכייתם של המים התחתונים

יומתק להוסיף פנינה יקרה לבאר בזה הטעם שהדגים לא חטאו בדור המבול, ולפי המבואר ב"פרי צדיק" להגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (פרשת ויקהל אות ג) לא חטאו גם כן בעץ הדעת, ולכן אינם צריכים תיקון בשחיטה, ולפי האמור יש לומר הביאור בזה, כי בהיותם חיים בתוך המים התחתונים הבוכים שלא זכו להתקרב אל ה' מפאת תאוות בני אדם, לכן השפיעה בכייתם על הדגים שלא יחטאו ויתחברו עם שאינם מינם.

הנה כי כן ירווח לנו להבין הכעס של המים התחתונים על נח, שלא התפלל על בני דורו שיחזרו בתשובה על ידי בכיית המים התחתונים, ואז לא היו המים צריכים להטביע את החוטאים, אלא אדרבה היו הופכים לגשמי ברכה לעוררם בתשובה, וזהו שכתוב (בראשית ז-יב): "**ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה**". ופירש רש"י: "**ויהי הגשם על הארץ, ולהלן** (שם יז) **הוא אומר ויהי המבול, אלא כשהורידן הורידן ברחמים, אם יחזרו יהיו גשמי ברכה, וכשלא חזרו היו למבול**".

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו להבין נפלאות דרכי ה', שסיבב לגלגל את נשמת נח ביונה הנביא, שזכה לרוח הקודש דוקא בשמחת בית השואבה, כשאנו משתתפים בשמחתם של המים התחתונים שנתקרבו לפני ה', ולכן זכה יונה הנביא לקבל שם רוח הקודש, כדי שילך לעורר את אנשי נינוה בתשובה שהשחיתו גם כן את יסוד המים שבקרבם לרדוף אחרי תענוגי העולם הזה, ועל ידי שיתעוררו בתשובה ילמדו מהם ישראל בקל וחומר, שהקב"ה מקבל את החוטאים ביסוד המים בתשובה, ויהיה בכך תיקון לנח.

לסיום ראוי לדעת שכל הביאורים הללו הם רק כטיפה מן הים מדרכי ה' והנהגתו בעולם הנפלא של גלגולי הנשמות, כמו שאמר דוד המלך (תהלים צב-ו): "**מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך**", והתכלית היא ללמוד מזה שהחובה מוטלת עלינו לתקן את יסוד המים שבקרבנו, להתענג על ה' בתענוג האמיתי של עסק התורה וקיום המצוות, ובזכות תיקון המים התחתונים ששמחים על שזכו להתקרב אל ה', נזכה לגאולה שלימה שיתקיים בנו מקרא שכתוב (ישעיה יא-ט): "**לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים**", במהרה בימינו אמן.

שבילי הרקיעא

דור המבול פגמו בשם הבטחון אכדט"ם ובשם במוכ"ן שהוא האותיות אחרי שם אלקים

בפרשתנו נח (בראשית ו-יג): **"ויאמר אלקים אל נח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ"**. ופירש רש"י ומקור הדבר בגמרא (סנהדרין קח.): **"כי מלאה הארץ חמס, לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל"**.

נראה לפרש בדרך רמז על פי מה שמבואר ב"שער הכוונות" לרבינו האריז"ל (פסח דרוש ב) בענין המתקת הדינין בבינה על ידי שם קדוש **אכדט"ם** הממתיק את הדין של שם **אלהי"ם** בחילוף אותיות שלפניו, והנה הדברים בלשון קדשו:

"ולכן הוא נקרא בשם אכדט"ם שהוא חילוף אלהי"ם בא"ב ג"ד כנודע, והוא מתחלף באותיות שלפניו. ואמנם אות אלף אין אות לפניה, ולכן אינה יכולה להתחלף, אבל אות למד מתחלפת באות כ' שלפניה, ואות ה' באות ד' שלפניה, ואות יוד באות ט' שלפניה, ואות מם סתומה באות מ' פתוחה שלפניה, האמנם לפי שעתה היא בסוף התיבה, אי אפשר להישאר פתוחה ולכן נכתבת סתומה.

והנה שם הזה הוא יותר רחמים ופנימי משם אלהי"ם, כי הרי הוא בחינת האותיות הקודמות לאותיות אלהי"ם, ואילו היה מתחלף באותיות המאוחרות לשם אלהי"ם, והוא שם במוכ"ן ודאי שהוא יותר דין ויותר חיצון משם אלהי"ם, וב' תמורות אלו נזכרו בספר הזוהר בפרשת פקודי (דף רסא. ורסב.)".

שם אכדט"ם הוא שם הבטחון בסוד בטחו בה' עדי ע"ד

רחש לבי דבר לבאר בדרך השוה לכל נפש, מהי עבודת הקודש המוטלת על האדם להמתיק את הדין משם **אלקי"ם** על ידי שם **אכדט"ם**, וכל שכן להמתיק הדין מהשם **במוכ"ן** שאחרי אותיות אלקים שהוא עוד יותר דין משם אלקים, על פי מה שהביא המקובל האלקי הרמ"ק ב"פרדס רמונים" (שער יז פרק ד), כי הנהגת הנס למעלה מדרך הטבע שורשה משם **הוי"ה** המהוה כל הוויות, ואילו הנהגת הטבע שורשה משם **אלהי"ם** בגימטריא **הטב"ע**.

נקדים עוד מה שמבואר בדברי רבינו האריז"ל ב"שער הכוונות" (פסח דרוש יב) כי שם **אכדט"ם** הוא שם הבטחון, ובלשון קדשו: **"והנה ה' אותיות אכדט"ם... על זה אמר הכתוב** (ישעיה כו-ד) **בטחו בה' עדי עד... כי הוא באימא עילאה והוא רחמים ולכן בו תלוי הבטחון"**. וכוונתו כי **בטחו"ן** בגימטריא שם **אכדט"ם** עם הכולל, ושם זה עולה בגימטריא **ע"ד**, ומה שכתב שהוא רמוז בכתוב **"בטחו בה' עדי עד"**, נראה לפרש כוונתו, שצריך לבטוח בה' **"עדי עד"**, עד שיזכו לעורר את שם הבטחון **אכדט"ם** בגימטריא **ע"ד**.

הנה כי כן נשכיל ללמוד מזה לקח נשגב בעבודת המתקת הדינים, כי כאשר אדם עוסק בעניני עולם הזה ונמשך אחרי הנהגת הטבע, בחושבו כי הכל מתנהג על פי דרך הטבע וכוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, הרי הוא מעורר על עצמו ח"ו מדת הדין משם **אלהי"ם** בגימטריא **הטב"ע**, והעצה על כך היא להתחזק באמונתו ולשים תמיד את בטחונו בה' המנהיג את כל עניני הטבע והוא זן ומפרנס לכל הבריות, ועל ידי הבטחון הוא מעורר את שם הבטחון **אכדט"ם** הממתיק את הדין של שם **אלהי"ם** בהנהגת **הטב"ע**.

ועל כך מזהיר אותנו הכתוב בפרשת עקב אזהרה חמורה (דברים ח-יא): **"השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך... פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת, ובקרך וצאנך ירביון וכסף וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה, ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים... ואמרת בלבבך כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל"**.

וכן כאשר אדם רואה שנתעורר ח"ו עליו הדין משם **אלקי"ם**, יחזק עצמו שלא ליפול בתהום היאוש שמפיל עליו היצר שבדרך הטבע אין לו שום תרופה, כי אז הרי הוא מעורר על עצמו דינין מצד **הטב"ע** בגימטריא **אלהי"ם**, אלא ישים את בטחונו בה' שבידו להושיעו מכל צרה, ועל ידי זה יזכה לעורר את שם הבטחון **אכדט"ם** הממתיק את הדין של שם **אלהי"ם**. וזהו שאמר דוד המלך (תהלים לב-י): **"רבים מכאובים לרשע והבוטח בה' חסד יסובבנו"**, כי על ידי הבטחון בה' נמתקים כל הדינים.

שם במוכ"ן שאחרי אלקי"ם הוא בסוד "אין אדם נוגע במוכן להבירו"

בדרך זו במסילה נעלה לבאר איך על ידי שם הבטחון **אכדט"ם** זוכים להמתיק גם כן הדין של שם **במוכ"ן** שהוא אותיות שאחרי **אלקי"ם**, נקדים מה שכתוב ב"לקוטי תורה" לרבינו האריז"ל (פרשת יתרו) על מה שאמר משה רבינו ליתרו (שמות יח-טז): **"כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין**

רעהו והודעתי את חקי האלהים ואת תורתיו", וז"ל "**דע כי שם אלהי"ם אם תחליפו באותיות הסמוכין לאחריהן שם במוכ"ן גימטריא חק"י, וזהו חק"י אלהי"ם, כי חק"י יוצא מאלהי"ם**". וצריך ביאור להבין הקשר בין מה שהודיע משה רבינו לישראל את "**חקי האלקים**" לשם **במוכ"ן** שהוא אחרי שם אלקים.

ונראה לבאר הענין בזה על פי מה שהזמין הקב"ה לידינו פנינה יקרה מפז ומפנינים ב"מדבר קדש" לכ"ק אדמו"ר מרן השר שלום מבעלזא זי"ע (פרשת תצוה), שדיבר בקדשו לפרש הפסוק (תהלים עג-כח): "**ואני קרבת אלקים לי טוב, שתי בה' מחסי**" וגו', כי האותיות הקרובות לשם **אלהי"ם** הוא שם **במוכ"ן**, ושם זה רומז על מה ששנינו בגמרא (יומא לח:): "**אין אדם נוגע במוכ"ן לחבירו**". וזהו פירוש הפסוק: "**ואני קרבת אלקים לי טוב**", פירוש, טוב לי אותיות הקרובות לשם **אלהי"ם** שהוא השם **במוכ"ן** המכין לכל אדם את חלקו המגיע לו, כי זה מסייעני "**שתי בה' מחסי**", לשם בה' את מחסי ובטחוני. אלו דבריו הקדושים.

ועתה בא וראה מה שמצינו עוד מקור קדום לכך במשנתו הטהורה של המגיד הקדוש מקאז'ניץ זי"ע, כמו שהביא ב"אוהב ישראל" (פרשת ויצא) בשמו, והנה הדברים בלשון קדשו על הפסוק (בראשית ל-ב):

"**ויחר אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן, ואיתא בתרגום המיני את בעיא, הלא מן קדם ה' תבעין. והוא פלא לעיני כל יודעי דעת. ויש לומר דידוע ששם אלהי"ם הוא גימטריא הטב"ע, ואותיות המאוחרות משם אלהי"ם הוא במוכ"ן, שהכל מוכן ומזומן על פי הטבע.**

והנה רחל אמנו לא היתה ראויה להוליד על פי הטבע, ולזה כשאמרה ליעקב הבה לי בנים כאילו היה מוכן לה, לזה ויחר אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלהי"ם אני, רצונו לומר וכי על פי הטבע מאותיות במוכ"ן שהם תחת אותיות אלהי"ם את רוצה שיהיה לך בנים, הלא מן קדם ה' תיבעין, היינו מהאותיות הקודמות לשם הוי"ה ברוך הוא וברוך שמו היינו טדה"ד, משם אתה צריך להמשיך לך בנים, מפני שזה השם כולו רחמים גמורים וחסדים גדולים, והוא קודם שהיה הוי"ה בעולם, והוא בגימטריא כ"ב אותיות התורה, ועל דרך בני חיי ומזוני במזל"א תליין והמשכיל יבין".

"אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים"

הנה כי כן הרווחנו להבין לפי זה הקשר הנפלא בין הדין של שם **אלהי"ם** בגימטריא **הטב"ע**, ובין הדין של שם **במוכ"ן** שהוא אחרי שם אלקים, כי כאשר אדם שוכח שהקב"ה הוא הנותן לו כח לעשות חיל, ואין אדם יכול לגעת "**במוכן**" לחבירו, והוא מתקנא בחבירו וחומד בממונו, הרי הוא מעורר עליו את הדין משם **אלהי"ם** בגימטריא **הטב"ע**, ועוד יותר מהשם **במוכ"ן** שהוא יותר דין משם **אלקי"ם**.

לפי האמור נשכיל להבין שכאשר אדם אינו נוגע **במוכ"ן** לחבירו, כי יש לו בטחון בהקב"ה הזן ומפרנס לכל הנבראים ששם הבטחון הוא בסוד שם **אכדט"ם**, על ידי זה הוא ממתיק את הדין של שם **אלהי"ם** וגם את הדין של שם **במוכ"ן** על ידי שם **אכדט"ם** שהוא לפני שם אלקים.

מעתה יומתק להבין הרמז של רבינו האריז"ל על מה שאמר משה רבינו "**ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את חקי האלקים ואת תורתיו**", שרמז באומרו "**חקי האלקים**" על שם **במוכ"ן** בגימטריא **חק"י**, ולפי האמור הכוונה ברורה שלימד משה רבינו את העם כי "**אין אדם נוגע במוכן לחבירו**", ועל ידי זה הוא ממתיק את "**חקי האלקים**" הדין של השם **במוכ"ן** היוצא משם **אלהי"ם**.

מה נפלא לרמז המתקה זו בדברי הנביא (ישעיה מד-ו): "**כה אמר ה' מלך ישראל וגואלו ה' צבאות, אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים**". פירוש, "**אני ראשון**" הוא רמז על שם הבטחון **אכדט"ם** שהוא ראשון לפני שם אלקים, "**ואני אחרון**" הוא רמז על שם **במוכ"ן** שהוא אחרון אחרי שם אלקים, וכאשר אדם מקדים את הבטחון שהוא שם **אכדט"ם**, ונזהר מלפגום בשם **במוכ"ן** שאחרי שם אלקים על ידי שהוא מאמין באמונה שלימה שאין אדם נוגע **במוכ"ן** לחבירו, מבטיח הקב"ה "**ומבלעדי אין אלקים**", שלא ישלוט בו הדין משם אלקים.

כיון שבאנו לידי כך יאירו עינינו להבין רמז הכתוב בפרשתנו: "**ויאמר אלקים**" שהוא מדת הדין, "**לנח קץ כל בשר בא לפני**", אך שמא תאמר שעדיין אפשר להמתיק את הדין משם **אלהי"ם** על ידי האותיות שלפניו שם **אכדט"ם**, לכן הוסיף הקב"ה לומר לו "**כי מלאה הארץ חמס מפניהם**", ונגעו "**במוכן**" לחבירם, ועל ידי זה פגמו בשם הבטחון **אכדט"ם**, וגם בשם **במוכ"ן** שאחרי שם אלקים שהוא דין קשה משם אלקים, ולכן "**והנני משחיתם את הארץ**". וזהו שפירש רש"י "**לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל**", ופגמו בכך בשם הבטחון **אכדט"ם** ובשם **במוכ"ן** ועל ידי זה נתעורר עליהם הדין משם אלקים.

ויש לומר כי זהו שרמז הקב"ה לנח (ז-א): "**ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך אל התיבה כי אותך ראיתי לפני צדיק בדור הזה**", **ב"א** ראשי תיבות **ב'מוכן א'כדט"ם**, בזכות שלא פגמת בב' שמות אלו המורים על בטחון בה' ושאין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו, תזכו לבוא אתה וכל ביתך אל התיבה שלא תשלוט בכם דיני אלקים, כי על ידי הבטחון שלך זכית להמתיק את השם **אלהי"ם** באותיות הקודמות שם **אכדט"ם** בסוד "**בטחו בה' עדי עד**".

להורדת המאמרים shvilei.com
לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com